

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ОПИС ПОРОДЖЕННЯ Й АКТУАЛІЗАЦІЇ ЩИРОГО СПІВЧУТТЯ

Куценко М.А.

*Воєнна академія імені Євгенія Березняка
nicokutsenko@gmail.com*

Abstract. *The paper is focused on the synergetic approach to the analysis of the process of utterance's generation and actualization. The course of analysis included several steps which involved analysis of the speaker's intentions, communicative situation etc. Linguistic interpretation of the experimental results made it possible to model the synergetic self-developing process of the utterance actualization by an individual based on his/her communicative experience. The results of the research showed that generation and actualization of sincere sympathy utterances takes place due to the presence of a certain phonoconcept's prototype in the speaker's memory.*

Key words: *prosodic organization, sympathy utterances, synergetic approach, linguistic interpretation.*

Відомо, що сучасні фонетичні дослідження охоплюють не лише питання пов'язані із вивченням універсальних особливостей функціонування фонетичних одиниць, законів та механізмів сприйняття усного мовлення, а й спрямовані на більш глибоке вивчення механізмів формування в пам'яті зразків-еталонів й основних закономірностей породження мовлення, які ґрунтуються на ідеях синергетизму. Завдяки цьому ймовірнісний опис подій розглядається як адекватне вираження процесів, як схильність об'єкта до певної поведінки, яка є йому внутрішньо притаманною. Саме з позицій синергетизму стає можливим дослідження взаємозв'язку просодії та свідомості людини, яка, як відомо (Клименюк, 2010), відіграє ключову роль у духовному бутті людини, оскільки воно як складна психо-енергетична система здійснює розробку і контроль реалізації певних поведінкових стратегій, що дають можливість індивіду виживати в умовах матеріального світу і соціуму. Тому, метою цієї праці є аналіз просодичних характеристик висловлень щирого співчуття з урахуванням когнітивної специфіки їхнього просодичного вираження в англійському діалогічному мовленні.

Вихідним методологічним конструктом лінгвістичної інтерпретації результатів виконуваного нами розгляду психоенергетичних особливостей стохастичних процесів, що відбуваються у психіці мовця під час добору просодичних засобів оформлення англійських висловлень співчуття, обрано комплексну пірамідоподібну модель (Калита & Тараненко, 2011) механізму мислення індивіда у процесі породження й актуалізації ним мовлення.

Модель має вигляд складної чотирирівневої умовно-топологічної системи сфер духовного буття адресата, яке охоплює екзистенціальну, ментальну й трансцендентну підсистеми, результати функціонування яких контролюються свідомістю, позначеною на моделі точкою С. Оболонка системи утворюється трьома її складовими: комунікативними культурами макро- (сторона СВ) і мікросоціуму (АС) мовця та його прагматичними намірами (сторона АВ). У площині позначеної системи, що моделює сфери духовного буття особи, яка висловлює співчуття, і типи її мислення (емоційне, емо-раціональне, раціональне та логічне), й відбувається саморозвиток усіх без винятку синергетичних за своєю природою процесів і актів породження співчуття як реакції мовця на емоційний стан адресата.

Розглянемо (рис. 1) отриману на цих підставах типову модель синергетичного опису процесу породження й звукової реалізації висловлення щирого співчуття:

Detective: I got everything you asked for.

Mark Latimer: Everything?

Detective: Didn't take long. Not to let light in upon the magic, but it really wasn't that difficult. My invoice is in there also.

Mark Latimer: Right. Thanks.

Detective: I've given you a 50% discount. In light of your... circumstances.

Mark Latimer: What do you mean?

Detective: I'm ¹truly _\sorry... / for your _\loss. (fragment from Broadchurch TV series, 2017).

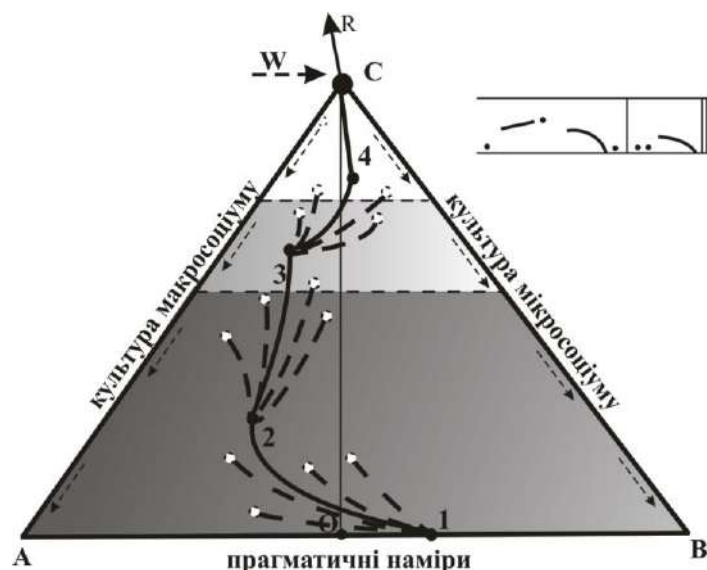

Рис. 1. Інтонаграма і синергетична модель породження висловлення
I'm ¹truly _\sorry... / for your _\loss

У цьому типовому варіанті синергетичної моделі вербальна і невербальна інформація (W), що отримується адресантом, надходить у свідомість мовця і, опрацьовуючись нею, перетворюється у сигнали-запити, спрямовані одночасно у всі сфери його духовного буття (див. стрілки, паралельні сторонам трикутника). При цьому, як зазначалося раніше, в реалізації співчуття важливу роль відіграють культури мікро- та макросоціуму як параметри порядку, що відповідно до принципів синергетики саме й визначають особливості саморозвитку процесу породження висловлення (Клименюк, 2010).

Звертаючись до моделі проаналізуємо ситуацію висловлення щирого співчуття, яка сталась з адресатом (див. рис. 1). Зрозуміло, що у цьому випадку сприйнята перцептивна інформація і ситуація спілкування спричинюють неминуче збудження психічної енергії того, хто співчуває. Оскільки питання, що постало перед ним, віддзеркалює попередній досвід і сприйняття проблеми або горя як негативної ситуації, що могла б статися з ним, зародження першого часткового атрактора відбувається у сфері позасвідомого мовця у площині культури мікросоціуму в точці (1). Проте під впливом факторів культури макросоціуму й формальної ситуації спілкування, частковий атрактор (1-2) тяжіє у бік культури макросоціуму і досягає точки (2). Ментальне сумління щодо ситуації, яка склалася, зумовлює розташування кінцевої точки (3) атрактора (2-3) з тенденцією її наближення до культури мікросоціуму. Після завершення сумнівів (точка 3) під впливом домінування психоемоційної енергії, що породжує прагнення мовця висловити щире співчуття, навички якого засвоєні під час набуття культури його мікросоціуму, частковий атрактор (3-4) завершується у трансцендентній сфері точкою (4) саме площині культури мікросоціуму. Унаслідок останньої біфуркації у точці (4) механізм раціонального мислення породжує чіткий атрактор 4–С, який і визначає кінцевий вибір просодичних засобів реалізації щирого співчуття (R).

На підтвердження викладеного розглянемо інтонаційну модель, що є результатом просодичної організації висловлення щирого співчуття, зумовленого розглянутим нами процесом синергізму мовленнєво-мисленнєвої діяльності того, хто співчуває (див. інтонограму, наведену справа від моделі рис. 1).

Як видно з інтонограми, перша синтагма висловлення *I'm ¹truly sorry...* має плавний висхідно-спадний мелодичний контур, сформований з низького передтакту, висхідного такту та низького спадного термінального тону.

Оформлення слова /truly висхідним тактом дозволяє зробити висновок про неусвідомлювану емоційну потребу мовця висловити співрозмовнику щире співчуття під впливом засвоєних норм культури мікросоціуму (точка 1). Поява негативного середнього тонального інтервалу на ділянці “такт – термінальний тон” та актуалізація термінального тону з середньою швидкістю зміни напрямку його руху свідчать про процеси, які відбувалися на атракторі 2-3, зумовлені формальністю комунікативної ситуації. Нетипово довга пауза на стику коротких інтоногруп віддзеркалює вагання мовця щодо доречності висловлення стриманого співчуття, а сповільнення темпу вимовляння другої інтоногрупи (*for your loss*) з приглушеним тембром голосу і зменшеною швидкістю руху пологого низького спадного термінального тону вказують на домінування прагнення висловити щире співчуття, що цілком узгоджується з описаною схемою саморозвитку часткового атрактора 3-4.

Зіставивши просодичне оформлення розглянутого співчуття з іншими подібними висловленнями ми набуваємо підстав уважати отриману інтонаційну модель типовим фоноконцептом вираження щирого співчуття для яких характерні низький рівний передтакт, середньо-понижений тональний рівень початку, усічена шкала з висхідним рухом тону, розширений негативний тональний інтервал на стику “передтермінальна частина – ядро”, середньо-понижений і низький спадний термінальний тон з середньою або малою швидкістю зміни його напрямку, помірний темп і помірна або знижена гучність.

Література

1. Калита, А. А., Тараненко, Л. І. (2011). Синергетизм порождения и актуализации фоноконцепта. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія “Філологічні науки (мовознавство)”. Вип. 96 (2). С. 213–219.
2. Клименюк, О. В. (2010). *Знание, познание, когниция*: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 304 с.
3. Broadchurch. Series 1 – 3: TV series (2017). Studio: Acorn Media UK. 6 DVD's, Running Time : 1080 mins.